

ЕТНО-НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРВНІ КУЛЬТУРИ Й ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано теорії, котрі або повністю ігнорують національний чинник у культурі, або надають йому тотального значення; заперечується твердження, що постмодернізм через зосередженість на індивідуальній неповторності не сприймає етнічні чи національні засади у творчій діяльності. Акцентовано, що нації, крім культурного, отримують ще й політичний вимір, проте культура відіграє і в національному бутті провідну роль. Це стосується і мистецтва як одного зі складників культури. Авторка наголошує, що зображально-виражальні засоби мови забезпечують мистецтву слова нерозривний зв'язок із національною матеріально-духовною культурою. Особистісний, національний і гуманістичний (загальнолюдський) дискурси культури, мистецтва пов'язані, корелюють між собою. Зв'язок митця, його творчості з національністю, тобто національною культурою є іманентним, але це не означає, що він обов'язково виявляється у прямому називанні прикмет етнічного буття, відтворенні відповідних процесів тощо, тому треба вміти його тонко відчитати, не зруйнувавши структури твору.

Ключові слова: дискурс, етнос, нація, культура, національна мова, художня література.

В останні десятиліття не вщухає полеміка стосовно того, наскільки доречно мовити про національно-етнічні засади культури, мистецтва, літератури. Одні закликають зосередитися на методологічному індивідуалізмові, стверджуючи, що поняття нації, національних цінностей і спільнот варто залишити в минулому [13, 515-516]. Такий націоскептицизм, недовіру до потенційної продуктивності національного прочитання чи творення мистецьких цінностей намагаються пов'язати з постмодернізмом як суспільно-історичною й культурною епохою: «Започаткована в постмодернізмі недовіра до протиставлення “я” та “іншого” співіснує в українському контексті з глорифікацією тожсамости [...] Екзистенційне “самособоюнаповнювання” характеризує модернізаційний патос органічного міту національної культури, що його створили шістдесятники» [5, 31]. Про відповідність такого ув'язування негачії до «міту національної культури» з постмодернізмом ітиметься далі. Зараз же констатуємо, що такі думки Тамари Гундорової є дуже поширеними в наукових колах: важливий лише діалог між Я й Іншим (чи Іншими), тобто міжособистісний, а «умовні» поняття етносу й нації є ефемерними й не вартими уваги для аналізу тексту й інтерпретації твору.

Протилежна точка зору – абсолютний примат нації над особистісними інтенціями у питаннях мистецтва і культури, котрі своєю чергою підпорядковуються державотворенню, що знаходить відображення у відповідній методології (наприклад, національно-екзистенційній) [9, 42].

Відповідно, інтерпретація літератури і процес творення нових художніх текстів повинні підпорядковуватися цьому процесові. На підтвердження подібних тез часто використовуються напрацювання постколоніальної критики. «Я б хотів відповісти, що наша культурна продукція витворюється відповідно до наших потреб, і ми маємо набагато більше потреб, окрім потреби постійного “пародіювання” імперіалістів [...] Я погоджуюся з Аязом Агмадом, що наші (тут я маю на увазі індійські) літератури – це літератури про “нашу класову структуру, нашу родинну ідеологію, наш тілесний та сексуальний менеджмент, наші ідеології та наше мовчання”» [14, 563–564]. Індійський науковець сприймає постмодернізм як неприйнятний для таких постколоніальних позицій, бо це нібито «білий» європейський феномен.

За подібного підходу до оцінки літературних явищ навіть тоді, коли йдеться про національну ідентичність мистецтва, літератури, насамперед акцентовані «відстоювання прав нації, держави», і тільки потім – опосередковано – отримуємо вихід на естетичний рівень: «Термін “національна ідентичність” стосовно літератури – це збереження найсуттєвіших національних ознак: мови, психології, мислення (свідомості), способу буття, звичаїв, релігії, осмислення сучасного і минулого в світлі національної ідеї, послідовне (або й стихійне) відстоювання політичних, культурно-духовних прав нації, державності як єдино можливої форми нормального існування національної спільноти для її самоствердження, життєдіяльності й розвитку [...] поняття ідентичності захоплює різні сфери діяльності народу (нації), як матеріальні, так і духовні [...] в кінцевому наслідку має естетичний вияв» [19, 44, 45]. Щоправда, не завжди науковці, які наполягають на продуктивності національно-етнічної інтерпретації творів, абсолютизують її, зазначаючи, що «не буває людини взагалі, вона завжди історично й національно та індивідуально конкретна [...] Національне, нація – лиш одна із ланок онтологічного існування людини у світі: людина – рід – народ – нація як вицвіт, завершення буття народу – людство – як сад націй – “народів вольних коло”» [1, 111]. Крім національного первня, акцентується увага на історичності й індивідуальності людини-творця, персонажа і читача.

Отже, поняття нації й етносу не втратили своєї значущості й у наш час. Іван Лисий, спираючись на положення праць Р. Брубейкера, зазначає, «що інтелектуальна мода надто поспішно оголошує, ніби світ вступив у постнаціональну епоху» [11, 38–39]. Не відповідає дійсності також твердження, ніби байдужим (у кращому разі) до національних і етнічних витоків культури є постмодернізм. Уже згадуваний І. Лисий наголошує на «домінантній постмодерній настанові на самоцінність культурного розмаїття» [11, 38]. Варто звернути увагу на слово «домінантній»: отже, є й інші настанови в постмодернізмі, в тому числі негативні, щодо значення націй у творенні сучасної культури, мистецтва, літератури, але орієнтація на культурне (а значить, національно-етнічне) розмаїття значно поширеніша.

Можна припустити, що науковець видає бажане за дійсне, але досвід різних національних західних літератур сучасності переконує в тому, що

постмодернізм є дуже чутливим до проблем національної ідентичності, неповторності тощо, тільки він змушений вирішувати ці проблеми в умовах тотальної глобалізації культури, прискореного процесу міжнаціонального взаємовпливу та взаємообміну, що часто призводить як до взаємозбагачення, так і до нівеляційних, деструктивних наслідків. «Поняття [...] транс- чи мультикультуралізму є не простою сумою культур, а невинним процесом культурної взаємодії між певною кількістю культур» [15, 10]. І постмодерністська література не залишається байдужою до національно-культурних процесів.

Так, Джеремі Кертцер стверджує, що «національний привид продовжує населяти канадську літературу [...] У всіх філософіях, матеріалістичній та ідеалістичній, єдність є примарною проекцією розуму за мірою проходження крізь мову та приховує свої сліди» [26, 53]. Наталія Овчаренко, проаналізувавши творчість чи не найвизначнішого представника канадського постмодернізму Тімоті Фіндлі, зазначає, що його твори є «такою собі матрицею колективної свідомості канадців, сповіддю про їхню духовну сутність, почуття та прагнення» [15, 257]. Спираючись на праці канадських науковців, українська дослідниця приходиться до висновку, що подібний висновок стосується не лише творів Т. Фіндлі, але й усієї сучасної літератури Канади, зокрема і постмодерністської: «На думку відомої канадської письменниці Маргарет Етвуд, “канадська любов до синтезу” виросла зі специфічно канадського прагнення до національної ідентичності. А звідси – і до бажання охопити єдиним поглядом, об’єднати нібито розрізнені галузі культури в цілому, як такі, що водночас творять національний менталітет і духовність. У другій половині минулого століття представники таких напрямів, як постструктуралізм, постколоніальні теорії і практики, що характеризують епоху постмодернізму, також відновили інтерес до феномену національної ідентичності в канадській літературі» [15, 5].

С. Висоцька, досліджуючи англійську романістику другої половини ХХ ст., її жанрові домінанти, наголошує на тому, що в 1960–1970-ті роки література Великої Британії переживала своєрідну кризу, викликану якраз пошуками національно-культурної ідентичності в нових умовах. Праці англійських літературознавців переконують, що поряд із явищами транскультурності й мультикультуралізму, викликаних впливом великої кількості митців-емігрантів, спостерігається рух значної кількості романістів до національних «основ», які вони знаходять у Вікторіанській добі [3, 61–70]. Це стосується орієнтації як на ідеологію, світогляд Вікторіанства, так і на продовження, трансформацію традиційних жанрових матриць роману.

До цього можна додати, що українські постмодерністи теж часто акцентують увагу на національній своєрідності й витоках власної творчості, вбачаючи її, зокрема, у традиціях українського бароко («Україна ж – це країна бароко», Ю. Андрухович) і футуризму. Напрошується висновок, що постмодерністська література не тільки часто характеризується національною своєрідністю, неповторністю, але й зосередженістю на проблемах національно-

етнічної ідентичності, опозиції Я/моя і чужі нації, позиціонування себе у світі як представника конкретної нації. Не оминає цих проблем, як можна побачити з попередніх сторінок, і постмодерністська, постструктуралістська й, особливо, постколоніальна теорія. Тим більше важливим є залучати етнічно-національний дискурс для інтерпретації творів ХХ ст., автори яких мали свідому настанову на відтворення регіонально-культурної неповторності, окремого цілісного культурного локусу.

Етнічно-національні чинники є багатограними, але якщо сприйняти їх у дусі сучасних теорій як окремі й одночасно взаємопов'язані тексти, то стає зрозумілим зближення і навіть ототожнення нації з культурою. «[...] у новітніх філософських (та й соціологічних) західних дослідженнях нації смисловий наголос зроблено якраз на її культурних вимірах» [11, 41]. На підтвердження цієї тези І. Лисий наводить широкий перелік науковців (Б. Андерсон, Дж. Армстронг, Г. Бгабга, М. Грох, В. Коннор, Ю. Крістева та ін.). Дж. Келас заявив, що «національність і культура – майже синоніми [...] Без національної культури мало що залишиться від поняття нації [...]» [25, 67]. Подібної думки дотримується і П. Рікер, який вважає, що культура – це «комплекс цінностей, які конституують народ як народ» [18, 301]. Водночас постає питання про кореляцію між поняттями етносу й національності.

Переважно їх розрізняють, але не проводять поміж ними чіткої межі. Якщо говорити про культурні сутності етнічних груп і націй, то саме перші з них готують основи для других у формі міфології, традицій, особливостей культурного кодифікування тощо. Ентоні Сміт вважає їх культурними ресурсами етнічних спільнот, які переходять до національностей і отримують у них розвиток. «Національне існування можна вважати за спеціалізований розвиток етнічної належності, а конкретні нації – за територіалізований і політизований розвиток *ethnies*» [20, 55]. Отже, культура єднає етноси й національність, відмінність же полягає у тому, що нації, крім культурного, отримують ще й політичний вимір, проте культура відіграє і в національному бутті провідну роль.

Кожна нація, котра претендує на повноцінне функціонування, повинна відбутися не тільки політично (мати власну повноцінну державу чи хоч би фактичну, а не формальну автономію), але й культурно, таким чином утверджуючись серед інших націй. «Водночас культура є виявом сукупної дії нації, і в цьому сенсі старша і суверенніша за державу. Адже держава – сама плід певної культури [...] в усьому своєму обсязі вона (культура. – В.Б.) безмежно ширша за сферу функціонування держави» [8, 32]. Чим культура цілісніша й унікальніша, тим міцніша національна спільнота, і навпаки. «[...] кожна культура цінна своєю унікальністю, а не масштабами. В емансипації нації (та її мови) культура – далеко не “вторинний” чинник. Вона і збуджує цей процес, і вивершує його. Культура – основний виразник творчої потенції етносу та основна мета історичного розвитку. Тож генерування культури й поглиблення культурної самосвідомості – чи не найважливіше у самоствердженні нації, в національному відродженні» [7, 794]. Отже, культура

(а значить, і література) визначається, формується етносом і нацією й одночасно визначає і формує націю.

Важливо, що Я. Грицак, Е. Сміт та багато інших уважають, що етнос, національність не базуються на «голосі крові та ґрунту», а якраз на культурі, ототожнюються передусім із нею. Культуру (а отже, і національно-етнічну своєрідність) формує система найрізноманітніших чинників – від мови і до географічно-кліматичних особливостей – у їх постійній динаміці взаємозв'язків. «Дослідження процесу нарації нації висвітлює складні взаємини між історією, політикою, географією [...] географія, історія, культура, а отже, ідентичність, можуть прочитуватися як процес» [23, 120, 138]. Національно-культурна своєрідність знаходить вияв навіть у таких універсальних, формальних сферах, як версифікація, котра нібито повинна підкорятися загальним законам [4; 12]. Та, безперечно, провідну роль серед складників культури становить національна мова – домінанта, яка структурує всі інші чинники культури й одночасно формується ними.

Етнічно-національний менталітет, його складники знаходять безпосередній і опосередкований вияв у національній мові, її діалектах на різних рівнях, водночас мова формує національне світовідчуття, мислення, психотипи тощо. «Лексика, граматики і синтаксис – не просто відображення культури людей, що користуються мовою. Вони творять цю культуру в процесі свого функціонування, розкриваючи поняття вірувань і цінностей культури» [22], бо «ідеться про пов'язаність із довкіллям як середовищем комунікативної активності мовців, як зануреність у дійсні ситуації мовленнєвого спілкування. Це останнє опосередковує, супроводжує і, властиво, “пронизує” усі різновиди та форми повсякденної життєдіяльності етносу та водночас “вибудовує” системи культурних смислів. Такі лінгвокультурні смисли зароджуються й відтворюються тільки в лоні дійсного спілкування (на “перехресті” культури, мовлення, менталітету та ситуативних контекстів)» [10, 5]. Стосується це, як бачимо, і культури та її складників. Нас передусім із цих складників цікавить художня література, яка виокремлюється серед інших видів мистецтва тим, що саме потенційні можливості мови є її зображально-виражальними засобами.

Отже, самі лише зображально-виражальні засоби забезпечують мистецтву слова нерозривний зв'язок із національною матеріально-духовною культурою. Такий зв'язок літератури, культури (через мову) з національною свідомістю і буттям можна інколи чітко встановити, ще частіше про нього можна здогадуватися, або й узагалі вже неможливо його відчитати. Це не означає, що його в такому разі не існує. Відомі лінгвісти Д. Добровольський та Е. Пірайнен доводять, що мовні символи завжди мали відповідники в культурних національних кодах. І якщо їх не «бачимо» зараз, то вони обов'язково були в минулому. Відсутність паралельного розвитку мовного і культурного (тобто насамперед національного, як доводилося раніше) кодів не суперечать твердженню, що глибинні смисли мовної символіки знаходять вияв, актуалізацію лише в широкому соціокультурному контексті [24].

Про це задовго до Добровольського і Пірайнена твердив О.Потебня. «Окремі явища одна мова ігнорує (для окремих кольорів, наприклад, цілковито немає назв), а інша – ні. Тому мова налаштовує весь механізм думки особливим, сказати б, індивідуальним чином» [17, 238]. Саме тому не лише мови є неповторними системами, але й етноси, національності й нації, заявляв О.Потебня, є неповторними духовними спільнотами, з особливими формами мислення, духовними і духовними властивостями, які формують культуру і знаходять вияв у ній. Справедливість подібних тез знаходять підтвердження і в міркуваннях Г.Г.Гадамера: «Мова і цінності, мова і культура, мова й історичний досвід спільноти – нерозривно взаємопов'язані. Інтерпретація, властиво, виростає із закоріненості в лінгвокультурний (та й загалом історичний) досвід: прорив до автентичного розуміння просто неможливий поза усім цим» [6, 167]. Отже, повноцінна інтерпретація неможлива без урахування лінгвокультурного історичного досвіду, тобто досвіду конкретної етнічно-національної спільноти.

Формою «прориву до автентичного розуміння» постають уже згадувані способи символізації, особливості національного мовно-культурного кодування. «[...] прикметні особливості культури залежать насамперед від особливостей **використання символів** [...]» [10, 9]. Лінгвальна символіка, сутність її формування є дуже важливою, бо виокремлює членів спільноти серед просто знавців тієї чи тієї мови, об'єднує їх до «[...] **середовища комунікантів, які є водночас живими чинними суб'єктами і розуміють одне одного завдяки спільному досвідові номінації** [...] а також завдяки **зануреності у спільний світ символів, світ символічної взаємодії**... Цей світ незбагненний для тих, що навіть і непогано “знають” мову, але ще не втаємничені у відповідну культуру, цебто не залучені (бодай почасти) у повсякдення соціуму, у способи його життєдіяльності (зокрема комунікативної діяльності), у сам сенс міжсуб'єктних стосунків» [10, 13].

Може скластися враження, що мови і культури в такому трактуванні, а як наслідок, також етноси й національності є цілісними, неповторними, але замкнутими світами. Напрошується висновок: щоби знайти порозуміння між усім людством, треба привести його до однієї мови й однієї, хай і багатющої, культури. Парадокс у тому, що розвиток і взаєморозуміння людства можливі лише за умови якраз багатомовності й мультикультурності. «Розглядаючи мови як глибоко відмінні системи прийомів мислення, ми можемо очікувати від непередбачуваної в майбутньому заміни відмінності мов однією загальнолюдською тільки зниження рівня думки» [16, 163]. Багатомовність і мультикультурність дають можливість всебічного, випуклого світосприйняття, яке неспроможна забезпечити одностайність думки, і дають поштовх, через різноманітні складні взаємовпливи, для пошуку нових адекватних форм взаємодії з довкіллям. «На противагу до неминучої одностайності однієї-єдиної мови, множинність мов сприяє збагаченню знань шляхом множинності способів бачення і надає можливості для переоцінки часткового знання як

єдино можливого» [27, 171]. Спільність людства знаходиться і твориться через пошук відмінності, неповторності.

Це повною мірою стосується і творчої сфери, зокрема мистецтва, художньої літератури. «Саме реальна множинність мов, їх посутня структуральна і семантико-когнітивна диверсифікованість (так само як і величезна **культурна “поліфонія”** та **“поліхромія”** людства) є не тільки тим чинником **необхідної розмаїтості**, що вибудовує **негентропійну тенденцію** в поступі людства як роду, але й створює **величезний потенціал можливостей у загальній його креатосфері»** [10, 15]. Мистецтво, художня література, творена конкретними національними мовами, занурена в конкретні неповторні й цілісні культури, можливі, отже, лише за умови «необхідної розмаїтості».

«Семіотичні аспекти **розуміння культури** К. Гірц бачив не тільки у входженні (через емпатію) у специфічний **“світ образів”**, притаманний культурі, окремому культурному доквіллю, але й насамперед у динамічному й напруженому **діялогізмові**, урешті-решт, у комунікативній активності людини» [10, 9]. Звідси випливає, що процес розвитку, взаємодії мов і культур уможлиблюється їх іманентним діалогізмом, через міжособистісну комунікацію, комунікацію між більшими чи меншими спільнотами, на першому місці серед яких – етноси і нації.

«У комунікативній діяльності, – як гадає Ю. Габермас, – кожен учасник навзаєм раціонально мотивує один одного, аби діяти вкупі, а відповідні вербальні акти передбачають на ґрунті невербальних зусиль (соціокультурних і психокультурних) відповідні дії, які притаманні усій людській життєдіяльності в її конкретних етнолокальних вимірах» [10, 9]. Витворюється надзвичайно складна система взаємин між неповторними індивідами, Іншими, які водночас належать до певних етнічно-національних спільнот, «занурені» в їх мовно-культурне середовище, залежні від нього у світосприйнятті й діяльності. Поряд із міжособистісними зв'язками, відповідно, функціонують стосунки між різного рівня спільнотами, а в результаті витворюється єдиний загальнолюдський комунікативний простір.

Особистісний, національний і гуманістичний (загальнолюдський) дискурси виявляються взаємопов'язаними, корелюють між собою. Літературні тексти стають цікавими для читача через творення неповторного світу – особистого чи етнічного, – який приваблює відмінністю, але містить і чимало спільного. Без спільної основи комунікація неможлива, зокрема і в літературі, про що йдеться ще в О. Потебні. На думку відомого мовознавця і літературознавця, «твори далеких епох не сприймаються сучасними читачами часто не тому, що вони естетично недосконалі, а тому що втратився зв'язок між автором і читачами. Сприйняття змісту твору і спільність між читачем і автором перебуває у прямій залежності від спільності їх духовно-практичного досвіду (ця думка знаходить майже повне своє відтворення у герменевтичній теорії взаємодії “горизонту автора” і “горизонту читача”» [2, 49]. Також і Ю. Лотман уважав можливою комунікацію автора і читачів через текст, якщо їх культурні коди мали спільну

базу (інакше комунікація була неможлива) і різнилися між собою (інакше комунікація була нецікава).

Особистісний дискурс умовно уособлює відмінність, неповторність (умовно, бо він теж неможливий без спільності), гуманістичний, загальнолюдський – спільність. Проміжною ланкою між ними перебуває «духовно-практичний досвід», який формує етнічно-національний дискурс і поєднує в собі спільне і своєрідне. Провести межу між цими дискурсами неможливо, бо важко чи й неможливо знайти зв'язки між індивідуальним і загальним словом, хоча вже йшлося про те, що такі зв'язки обов'язково були, тільки з часом «затерлися», зберігаються на підсвідомому чи несвідомому рівні. Особливо це стосується національно-етнічного дискурсу, який через «затертість» зв'язків між індивідуальним і загальним інколи випадає з поля зору дослідників, котрі зосереджуються на синтезі неповторності індивідуального з загальнолюдськими спільними значеннями і цінностями.

Твори надаються для прочитання через призму національно-етнічного дискурсу більшою чи меншою мірою, можна говорити про його домінування чи слабкий вияв, але система матеріально-духовних рівнів національного буття обов'язково пронизує літературні тексти. В цьому плані показова еволюція поглядів Юрія Шевельова-Шереха. В 40-х роках минулого століття він дуже переймався небезпекою втрати національної неповторності української літератури, нівеляційних потужних впливів на неї російської, західноєвропейських і північноамериканської культур, космополітичних ідей, тому активно пропагував так званий національно-органічний стиль. Через півтора десятка років він прийшов до переконання, що етнічні основи особистості, зокрема літератора, настільки потужні, що в жодному разі митець не уникне їх, його твори так чи так будуть позначені національною неповторністю.

Навіть у найвизначніших «наднаціональних» літераторів «осяги їхні кореняться в традиції національної поезії кожного з них, яким би новатором і людиною свого сторіччя поет не був [...] Стаття про Арагона стверджувала: дарма що поет розглядає себе комуністом перше, ніж поетом, його талант і його поетичність і його популярність виростили не з Комуністичного маніфесту, а з національного духу й стилю французької поезії в поколіннях. Для ідеолога національно-органічних стилів це було верхівкою доказу: якщо навіть інтернаціоналіст є поет лише постільки, постільки він національний, то, значить, принцип національного справді визначає всі літературні вартості [...] Культивування національного – законна реакція на многорічну денационалізацію» [21, 33–34]. Проте пронизування тексту національними первнями не означає їх домінування і потреби розвитку лише національних літературно-культурних традицій. «[...] мистецтво росте не з таких реакцій, хоч яких закономірних, а з внутрішніх законів і зовнішніх впливів. Національне раз-у-раз проявляється в мистецтві, але нема національного стилю [...]» [21, 34].

Канва тексту відтворює різні рівні національно-етнічного буття – від уже аналізованої структуротвірної мови до таких, про які не завжди можна здогадатися («позавербальні символічні коди», «психосемантика свідомості», «відносно усталені гешталти “реагувань”», «індивідуально-сміслова “ідіосинкразія”», «повсякденні практики» тощо [10, 292–294]. «Дослідження процесу нарації нації висвітлює складні взаємини між історією, політикою, географією [...] географія, історія, культура, а отже, ідентичність, можуть прочитуватися як процес» [23, 120, 138].

Розмежовувати форми ідентичності не варто, бо вони тісно переплетені, взаємопов’язані, визначають одне одного, заперечуючи «наївне уявлення про існування якоїсь так званої “матеріальної культури” на протигагу духовній – це тільки за давнєна фікція» [10, 295]. Отже, навіть географія, клімат, побут, засоби виробництва, рід занять, фінансово-економічні особливості неминуче знаходять відображення у творчості того чи того митця. Зв’язок митця, його творчості з національністю, тобто національною культурою є іманентним, але це не означає, що він обов’язково виявляється у прямому називанні прикмет етнічного буття, відтворенні відповідних процесів тощо. Найчастіше це «зв’язок, який не декларується відверто, а яким непомітно, але всеохоплююче пройнято атмосферу кожного його твору та типи особистостей їхніх персонажів» [15, 256], тому треба вміти його тонко відчитати, не зруйнувавши структури твору. Проте з метою якомога повніших аналізу й інтерпретації, не забуваючи про потребу зазначеного відчитання, доводиться умовно розглядати відокремлено матеріальний та ідеалістично-духовний рівні етно-національної культури у творчості окремого митця, з постійним наголошуванням на їх взаємозв’язку й умовності розмежування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С. Ім’я гелленів. Про національний характер українців / Стефанія Андрусів // Дзвін. – 1993. – № 10–12. – С. 108–122.
2. Васьків М. Матеріали з історії літературознавства та генології для самостійної роботи студентів: навчальний посібник / М.С. Васьків. – Кам’янець-Подільський: ПП «Медобори–2006», 2010. – 168 с.
3. Висоцька С. Становлення жанрової домінанти англійського роману другої половини ХХ століття: дис. ... канд. філол. н. за спец. 10.01.06 – теорія літератури: рукопис / Висоцька Соломія. – Луганськ, 2015. – 181 с.
4. Гординський С. Український вірш: Поетика / Святослав Гординський // Нариси з поетики: Теоретико-методологічні та історико-літературні виміри / Упоряд., літ. ред. С. Хороб; передмови С. Хороба, С. Луцак. – Івано-Франківськ: Видавець Третяк І.Я., 2008. – С. 83–136.
5. Гундорова Т. Постчорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн / Тамара Гундорова. – К.: Критика, 2005. – 264 с.
6. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика: вибрані твори / Ганс-Георг Гадамер. – К.: Юніверс, 2001. – 280 с.

7. Дзюба І. «Бо то не просто мова, звуки...» // З криниці літ : у 3 т. / Іван Дзюба. – Т. 2. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – С. 789–833.
8. Дзюба І. До концепції розвитку української культури // Між культурою і політикою / Іван Дзюба. – К. : Фора, 1998. – 373 с. (Бібліотека журналу «Дух і Літера»)
9. Кісь Р. Мова, думка і культурна діяльність: від Олександра Потебні до теорії мовного релятивізму / Роман Кісь. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
10. Лисий І. Національно-культурна ідентичність філософії: сім наближень до теми / Іван Лисий. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. – 180 с.
11. Луцак С. Домінанта національного у віршованій праці Святослава Гординського / Світлана Луцак // Нариси з поетики: Теоретико-методологічні та історико-літературні виміри / Упоряд., літ. ред. С. Хороб; передмови С. Хороба, С. Луцак. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І.Я., 2008. – С. 78–82.
12. Малахов В.В. Мазепа. «Культуроцентризм світогляду Івана Франка : рецензія» / Віктор Малахов // Дух і Літера. – 2007. – № 17–18. – С. 511–518.
13. Мукгерджі А.П. Чий постколоніалізм і чий постмодернізм? / Арун П. Мукгерджі // Антологія світової літературно-критичної думки / За ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 562–564.
14. Овчаренко Н.Ф. Парадигма пам'яті: канадський дискурс : (творч. портр. Тімоті Ірвінга Фредеріка Фіндлі) : монографія / Наталія Овчаренко. – К. : Ін Юре, 2011. – 259 с.
15. Потебня А.А. Мысль и язык / А.А. Потебня. – К. : , 1993. – 192 с.
16. Потебня А. Основы поэтики / А.А. Потебня // Хрестоматия по истории русского языкознания. – М. Наука, 1973. – С. 227–274.
17. Рікер П. Історія та істина / Поль Рікер. – К. : ВД «КМ Academia», УВ «Пульсари», 2001. – 393 с.
18. Сенік Л. Національна ідентичність української літератури в умовах тоталітаризму: 30-ті роки і пізніше (проблема літературної опозиції) / Любомир Сенік // Літературознавство : матеріали III Конгресу Міжнародної асоціації українців (Харків, 26-29 серпня 1996 р.). – К. : АТ «Обереги», 1996. – С. 42–47.
19. Сміт Е. Культурні основи націй: Ієрархія, заповіт і республіка / Ентоні Сміт. – К. : Темпора, 2010. – 311 с.
20. Шерех Ю. Юрій Шерех (1941–1956) : матеріяли для біографії // Пороги і запоріжжя. Література. Мистецтво. Ідеології : три томи / Юрій Шерех. – Харків : Фоліо, 1998. – Т. I. – 607 с.
21. Basilius H. Neo-Humboldtian Ethnolinguistics / H. Basilius // Word. – 1952. – Vol. 8. – No 2. – P. 48–64.
22. Darias-Beautell E. Contemporary Theories and Canadian Fiction / Emili Darias-Beautell. – Lewiston : The Edwin Mellen Press, 2000. – 287 p.

23. Dobrovols'kij D. On Symbols. Cognitive and Cultural Aspects of Figurative Language / D. Dobrovols'kij, E. Piirainen // Lexicology. – 1998. – Vol. 4/1. – P. 1–34.
24. Kellas J.G. The politics of Nationalism and Ethnicity / James G. Kellas. – London : Macmillan, 1991. – 188 p.
25. Kertzer J. Imagining a National Literature in English Canada / Jeremy Kertzer. – Toronto : Toronto UP, 1998. – 248 p.
26. Weinsgerber I.L. Das Gesetz der Sprache als Grundlage des Sprachstudiums / I.L. Weinsgerber. – Heidelberg : Quelle & Meyer, 1951. – 201 p.

В статье анализируются теории, которые или полностью игнорируют национальный фактор в культуре, или придают ему тотальное значение; отрицаются утверждения, что постмодернизм из-за сосредоточенности на индивидуальной неповторимости не воспринимает этнические или национальные основы в творческой деятельности. Нации, кроме культурного, получают еще и политическое измерение, но культура играет и в национальном бытии ведущую роль. Это касается и искусства как одной из составляющих культуры. Автор статьи подчеркивает, что изобразительно-выразительные средства языка обеспечивают искусству слова неразрывную связь с национальной материально-духовной культурой. Личностный, национальный и гуманистический (общечеловеческий) дискурсы культуры, искусства оказываются взаимосвязанными, коррелируют между собой. Связь писателя, его творчества с национальностью, т.е. национальной культурой, является имманентной, но это не значит, что она проявляется в прямом назывании примет этнического бытия, воспроизведении соответствующих процессов и т.д., поэтому нужно уметь его тонко прочесть, не разрушив структуры произведения.

Ключевые слова: дискурс, этнос, нация, культура, национальный язык, художественная литература.

In the article the theories that either completely ignore the national factor in culture, or provide it with total value are analyzed and called into question; also we deny the statement that postmodernism because of focusing on individuality does not accept ethnic or national foundations in creative activities. The author concludes that contemporary scientific interpretation of ethnos equates it with culture, the culture unites ethnic groups and nationality, the difference is that nations, in addition to cultural, get also political dimension, however culture plays also the leading role in national entity. This concerns the art as one of the elements of culture too. Figurative-expressive means of language provide the art of speech with an inseparable link with the national material and spiritual culture. Personal, national and humanistic (common to all mankind) discourses of culture and art are interconnected and correlated. Connection of the artist and his work with the nationality (national culture) is inherent, but it does not mean that it necessarily occurs in direct naming of the signs of ethnic life, reproduction of the corresponding

processes etc, so you should be able to read it affectionately, without destroying the structure of the writing.

Keywords: discourse; ethnos; nation; culture; national language; fiction.

Стаття надійшла до редакції 12. 06.2015

Прийнято до публікації 22.06.2015